

ВПЛИВ МАКРОСЕРЕДОВИЩА НА ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ

КАПРАЛОВ Р. О.

УДК 336.012

Капралов Р. О. Вплив макросередовища на функціонування ринку банківських платіжних карток в Україні

З метою оцінки дії факторів, які впливають на розвиток українського ринку банківських платіжних карток і визначають особливості формування його інфраструктури і взаємодії суб'єктів на ньому, проведено маркетингове дослідження ринку банківських платіжних карток з використанням факторного STEEP та SWOT-аналізу. У результаті проведеного STEEP-аналізу вивчення груп факторів показало, що вплив на ринок банківських платіжних карток в Україні мають соціальні, техніко-технологічні, економічні та політико-правові фактори. Саме вони формують його позитивне або негативне сприйняття. Екологічні фактори не мають впливу через нерозвинутість культури збереження природного середовища в країні. У сукупності всі визначені фактори формують рівень довіри населення до ринку банківських платіжних карток, а також готовність здійснювати розрахунки з використанням такого платіжного інструменту, як банківська платіжна картка. Для виявлення сильних і слабких сторін вітчизняного ринку платіжних карток був проведений SWOT-аналіз ринку, який дозволив зробити висновок, що слабких сторін на даному етапі розвитку більше, ніж сильних. Серед сильних сторін необхідно виділити два основні аспекти: переваги для суб'єктів ринку (розвиток діяльності українських банків, одноемітентних і багатоемітентних платіжних систем, компаній – акцептантів платіжних карток) і переваги для населення країни (основні позитивні аспекти ринку даного виду платіжних інструментів для існуючих і потенційних утримувачів банківських платіжних карток).

Ключові слова: ринок, банківська платіжна картка, ринок банківських платіжних карток, факторний аналіз, STEEP-аналіз, SWOT-аналіз

Рис.: 1. **Табл.:** 4. **Формул:** 2. **Бібл.:** 8.

Капралов Роман Олегович – аспірант, Університет банківської справи Національного банку України (вул. Андріївська, 1, Київ, 04070, Україна)
E-mail: r.kapralov@gmail.com

УДК 336.012

UDC 336.012

Капралов Р. О. Влияние макросреды на функционирование рынка банковских платёжных карт в Украине

С целью оценки действия факторов, влияющих на развитие украинского рынка банковских платёжных карт и определяющих особенности формирования его инфраструктуры и взаимодействия его субъектов, проведено маркетинговое исследование рынка банковских платёжных карт с применением факторного STEEP и SWOT-анализа. В результате проведеного STEEP-анализа изучение групп факторов показало, что влияние на рынок банковских платёжных карт в Украине имеют социальные, технико-технологические, экономические и политико-правовые факторы. Именно они формируют его положительное или отрицательное восприятие. Экологические факторы не оказывают влияния по причине неразвитости культуры сохранения природной среды в стране. В совокупности все указанные факторы формируют уровень доверия населения к рынку банковских платёжных карт, а также готовность проводить расчёты с использованием такого платёжного инструмента, как банковская платёжная карта. Для выявления сильных и слабых сторон отечественного рынка платёжных карт был проведён SWOT-анализ рынка, который позволил сделать вывод о том, что слабых сторон на данном этапе развития больше, чем сильных. Среди сильных сторон необходимо выделить два основных аспекта: преимущества для субъектов рынка (развитие деятельности украинских банков, одноэмитентных и многоэмитентных платёжных систем, компаний – акцептантов платёжных карт) и преимущества для населения страны (основные положительные аспекты рынка данного вида платёжных инструментов для существующих и потенциальных держателей банковских платёжных карт).

Ключевые слова: рынок, банковская платёжная карта, рынок банковских платёжных карт, факторный анализ, STEEP-анализ, SWOT-анализ.

Рис.: 1. **Табл.:** 4. **Формул:** 2. **Библ.:** 8.

Капралов Роман Олегович – аспірант, Університет банківського дела Національного банку України (вул. Андреевская, 1, Киев, 04070, Украина)
E-mail: r.kapralov@gmail.com

Kapralov R. O. Impact of the Macro-Environment on Functioning of the Market of Bank Payment Cards in Ukraine

In order to assess action of factors that influence development of the Ukrainian market of bank payment cards and determine specific features of formation of its infrastructure and interaction of its subjects, the article conducts a marketing study of the market of bank payment cards with the use of factor STEEP and SWOT analyses. In the result of the conducted STEEP analysis, the study of groups of factors showed that the market of bank payment cards in Ukraine is influenced by social, technological, economic and political and legal factors. They form its positive and negative perception. Ecological factors do not exert influence due to poorly developed culture of protection of environment in the country. All the said factors form together the level of trust of the population to the market of bank payment cards and also the readiness to conduct settlements with the use of such a payment instrument as the bank payment card. In order to reveal strengths and weaknesses of the domestic market of bank payment cards, the article conducts SWOT analysis of the market, which allowed making a conclusion that there are more weaknesses than strengths at this stage of development. Two main aspects need to be marked out among strengths: advantages for the market subjects (development of activity of Ukrainian banks, single-emission and multi-emission payment systems, companies – acceptors of payment cards) and advantages for the population of the country (main positive aspects of the market of this type of payment instruments for existing and potential holders of banking payment cards).

Key words: market, bank payment card, market of bank payment cards, factor analysis, STEEP-analysis, SWOT-analysis.

Pic.: 1. **Tabl.:** 4. **Formulae:** 2. **Bibl.:** 8.

Kapralov Roman O. – Postgraduate Student, University of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Andriyivska, 1, Kyiv, 04070, Ukraine)
E-mail: r.kapralov@gmail.com

Необхідність раціоналізації платіжної системи країни зумовлює процес поступового зменшення обсягів операцій з готівкою на користь безготівкових форм розрахунків. Одним із інструментів безготівкових розрахунків є платіжна картка. Проведен-

ня операцій за допомогою платіжних карток, зокрема, банківських, показує ступінь інтегрованості банківської системи і суспільства.

В Україні на фоні значних обсягів емісії платіжних карток банками та досить розвинутої мережі терміналь-

ної інфраструктури низькими залишаються темпи впровадження безготівкової оплати за товари та послуги, високим є рівень карткового шахрайства, що є наслідком використання банками застарілих технологій.

Окремі аспекти питань аналізу ринку банківських платіжних карток, вивчення факторів, які впливають на розвиток цього ринку та визначають особливості формування його інфраструктури і взаємодії суб'єктів ринку, відображені, зокрема, у роботах В. В. Платонової, Є. М. Терехова, А. М. Топоровської, В. І Харченка, В. М. Кравця.

Разом з тим, в існуючих роботах недостатньо уваги приділяється використанню сучасних маркетингових інструментів для ринкових досліджень, зокрема, методів факторного STEEP і SWOT-аналізу, що і визначило актуальність даного дослідження та його спрямованість.

Таким чином, метою статті є комплексна оцінка дії факторів, які впливають на розвиток українського ринку банківських платіжних карток і визначають особливості формування його інфраструктури і взаємодії суб'єктів на ньому з використанням факторного STEEP та SWOT-аналізу.

За своєю сутністю STEEP-аналіз є етапом досліджень, під час якого системно аналізуються фактори макросередовища, в якому знаходиться ринок банківських платіжних карток України. Макросередовище включає в себе загальні фактори, які опосередковано впливають на довгостроковий розвиток ринку.

За допомогою STEEP-аналізу вимірюється та надається якісна оцінка відносній значущості для ринку платіжних карток окремих факторів середовища. З причини того, що кількість можливих факторів макросередовища достатньо велика, при використанні STEEP-аналізу значимі фактори були поділені на п'ять груп:

- ✦ Соціальні (*Social*);
- ✦ Технологічні (*Technological*);
- ✦ Економічні (*Economical*);
- ✦ Екологічні (*Environmental*);
- ✦ Політичні (*Political*).

Усі п'ять груп факторів макросередовища взаємопов'язані, тому зміна одного з факторів може створити нові можливості розвитку для ринку платіжних карток, а може нести нові загрози. При поступовому поетапному розгляді однієї за іншою груп факторів методика аналізу допомагає сформулювати цілісну, системну картину макросередовища.

Розглянемо п'ять груп факторів STEEP-аналізу для повного аналізу середовища, в якому розвивається ринок банківських платіжних карток в Україні.

Соціальні фактори макросередовища відображають характеристики суспільного контексту, в якому ринок існує. До цієї групи входять демографічні і пов'язані зі стилем життя фактори, які впливають на потреби населення: розшарування населення за рівнем матеріального достатку, освітньо-культурні, психологічні. Швидкість змін в цій групі може бути невеликою, проте звичайно її вплив є глибоким.

За результатами дослідження ринку банківських послуг для фізичних осіб компанії Gfk в Україні у 2012 р.

кількість користувачів платіжними картками, починаючи з 2009 р., поступово збільшується [1].

Найактивніше розраховуються за допомогою платіжної картки такі категорії користувачів:

- ✦ молодь та люди середнього віку (20 – 49 років);
- ✦ жителі великих і середніх міст;
- ✦ громадяни, які працюють, та студенти;
- ✦ населення із середнім і вище добробутом.

Таким чином, можна констатувати, що молодша та більш забезпечена аудиторія з часом починає активніше використовувати платіжні картки та банківські послуги в цілому.

Необхідно відмітити, що в країні існують негативні демографічні тенденції, які впливають на рівень використання платіжних карток. Постійне скорочення чисельності населення України супроводжується практично невинним зростанням чисельності (і відповідно питомої ваги) осіб, яким більше 60 років. За віковою структурою користувачів платіжних карток саме ця категорія має найвищу питому вагу серед тих, хто не користується платіжними картками.

Водночас і значні масштаби зовнішньої трудової міграції протягом тривалого часу, залучення до неї все більшої чисельності молоді, призвели до суттєвих втрат населення працездатного віку. Середній вік трудового мігранта – 36 років. За попередні роки завдяки зовнішній трудовій міграції Україна втратила, за різними оцінками, від 3 до 6 млн осіб, 30% серед яких становлять кваліфіковані фахівці. Наслідками депопуляції та зовнішньої трудової міграції є формування в Україні стійкої тенденції до зменшення чисельності працездатного населення, яке є найактивнішим користувачем платіжних карток. Наслідком внутрішньої міграції є поступове зростання чисельності міського населення.

На забезпечення стабільного розвитку ринку платіжних карток впливає і підвищення рівня фінансової грамотності населення країни. За результатами першого всеукраїнського соціологічного дослідження Агентства США з міжнародного розвитку в Україні USAID «Фінансова грамотність та обізнаність в Україні» у вересні 2010 р. було встановлено, що більшість населення має низький рівень фінансової обізнаності. Ступінь поширення фінансових послуг в Україні залишається низьким. 39% населення країни не мають банківських рахунків. Більшість громадян користуються лише базовими фінансовими послугами, серед яких:

- ✦ оплата комунальних послуг через банк (72%);
- ✦ користування банківським рахунком і пластиковою картою (68%);
- ✦ проведення платежів через термінали платіжних систем (38%);
- ✦ споживчий кредит (30%) та інше [5].

При цьому українці не зацікавлені в отриманні більшого обсягу інформації про фінансові продукти. Це пояснюється низкою причин – браком коштів для здійснення інвестицій, слабкою довірою до фінансової системи взагалі або простим нерозумінням того, як користуватися фінансовими послугами.

Також потрібно враховувати менталітет населення країни, переважаючи в суспільстві життєві цінності та традиції, оскільки саме на цій основі базується стандарт поведінки. Населення України звикло розраховуватися за товари та послуги готівковими коштами, не довіряє платіжним карткам і не відкидає можливості втрати своїх коштів через користування таким платіжним інструментом. До того ж, на думку кожного громадянина щодо користування послугами банку впливає думка соціума, в якому він знаходиться.

Поява нових інформаційних можливостей здійснює суттєвий вплив на привабливість ринку платіжних карток. Розвиток інформаційних технологій дозволяє збільшити швидкість обробки документів, ведення операцій, збільшити кількість клієнтів банківської системи. Завдяки розвитку Інтернету взаємозв'язок між клієнтом і банком стає більш оперативним і сприяє розвитку банківського обслуговування.

Нові стандарти обладнання з розрахункового обслуговування банківських платіжних карток і розвиток інфраструктури ринку платіжних карток робить процес оплати більш швидким і зручним для покупців, підвищує привабливість використання карток як платіжного засобу та створює у банках клієнтоорієнтований сервіс. Таким чином, банківська комп'ютерна і телекомунікаційна технологія стає помітним фактором прискорення адаптації вітчизняного ринку платіжних карток до вимог міжнародного банківського співтовариства.

Ринок платіжних карток постійно перебуває в процесі розвитку, проте швидкість цього розвитку залежить від готовності банків інвестувати в інформаційні технології.

Економічні фактори відображають можливості та здатність наявних і потенційних клієнтів ринку платіжних карток підвищувати рівень своїх доходів та здійснювати оплату різноманітних товарів та послуг. Коливання рівня ділової активності впливає на купівельну спроможність населення через рівень цін та процентні ставки. У період економічного підйому при зниженні рівня інфляції рівень безробіття зменшується, а доходи населення зростають, що приводить до підвищення купівельної спроможності населення, купівлі більших обсягів товарів і послуг та більших вірогідностей розрахунків за допомогою платіжних карток. У період економічного спаду рівень безробіття зростає та купівельна спроможність населення знижується, що впливає на можливість розрахунків за допомогою платіжних карток.

У 2012 р. уряду України вдалось забезпечити зростання добробуту населення завдяки продовженню реалізації політики підвищення соціальних стандартів і збільшення заробітної плати, що стимулювало внутрішній попит і підтримало економічний розвиток. Зокрема, середньомісячна заробітна плата працівника у 2012 р. порівняно з 2011 р. зросла на 14,9 відсотка та досягла 3026 грн.

Така політика уряду вплинула на зростання доходів населення. Так, реальні доходи населення, за даними Державної служби статистики, визначені з урахуванням цінового фактора, у 2012 р. зросли на 9,7% у порівнянні з 2011 р. Номінальні доходи населення, які можуть бути використані на придбання товарів і оплату послуг, зро-

сли у 2012 р. на 10,3% (2011-му – на 14,5%). Витрати населення у 2012 р. у порівнянні з позаминулим зросли на 11,1%. Однак за рівнем купівельної спроможності громадян, за результатами дослідження міжнародної компанії GFK, яка проаналізувала можливі видатки у цьому році в 42 європейських країнах, Україна увійшла в дев'ятку найменш заможних держав Європейського континенту [3].

Аналітики компанії підрахували, що в середньому кожен громадянин з цих держав витратить у 2013 р. на оплату товарів і послуг 12,8 тисячі євро, у той час, як українці (менше 3,2 тисячі євро) і жителі ще восьми держав, серед яких Білорусь та член Євросоюзу Болгарія, менше 25% відсотків цієї суми.

За даними Державної служби статистики, рівень безробіття в Україні, визначений за методологією МОП, знизився з 7,9% (за 2011 р.) до 7,5% економічно активного населення (за 2012 р.) [7].

Протягом 2010 – 2012 рр. спостерігалось уповільнення темпів скорочення обсягів роздрібного товарообігу в Україні з подальшим зростанням даного показника відносно 2009 р. Позитивна динаміка була частково зумовлена відновленням ділової та споживчої активності; високими інфляційними очікуваннями населення; збільшенням питомої ваги витрат на товари та послуги у загальній структурі витрат домогосподарств (до 80%); низькою порівняльною базою 2008 – 2009 рр.

За підсумками 2012 р. зростання обсягів обороту роздрібної торгівлі в Україні становило 15,9% (у грошовому вимірі товарообіг збільшився до 804,3 млрд грн). Збільшення частки тіньового сектора економіки звужує можливості зростання ринку платіжних карток через неможливість активного розвитку зарплатних проектів на підприємствах, які знаходяться в «тіні».

Переважаючі оцінок щодо зростання рівня тіньової економіки за окремими методами вплинуло на зростання інтегрального показника рівня тіньової економіки на 0,4 в.п. (порівняно із I кварталом 2011 р.). Але для визначення номінального рівня використовується лише цілий показник, значення якого залишилося незмінним порівняно із оцінками I кварталу 2011 р. – 34% [6].

У розвинутих країнах значна увага приділяється впливу екологічних факторів на розвиток ринку платіжних карток. Підвищення рівня екологічної свідомості громадян і збереження навколишнього середовища за рахунок зниження екологічного навантаження є одними з основних в цьому напрямі.

Значний вплив на сталий розвиток ринку платіжних карток виявляють політико-правові фактори, які тісно переплітаються, оскільки під впливом політичних факторів, у першу чергу, політичної обстановки у країні, формується законодавча база та нормативно-правове забезпечення, яке регламентує діяльність на ринку банківських платіжних карток, а також відносини між емітентами та держателями карток.

Кожен з перерахованих вище факторів макросередовища має певну вагомість для ринку (x), яка визначається експертним опитуванням фахівців Національного банку України. Якісна оцінка експертів переводиться у кількісну за допомогою 10-бальної шкали, представленої в *табл. 1*.

Таблиця 1

Шкала переведення якісних оцінок експертів у кількісні

Якісна оцінка	Кількісна оцінка, балів
Нейтральний вплив	0
Вплив дуже слабкий	1,2
Слабкий вплив	3, 4, 5
Значний вплив	6, 7
Сильний вплив	8, 9, 10

Джерело: складено автором.

Отримавши кількісні оцінки факторів у балах, визначається вагомість кожного фактора. Також враховується направленість впливу (z), яка відображається знаком впливу: «+» – позитивний вплив, «-» – негативний вплив, «±» – нейтральний вплив. Тоді важливість впливу (s) кожного з факторів обчислюється за формулою:

$$s = x \cdot z, \quad (1)$$

де s – важливість впливу кожного фактора;
 x – вагомість фактора для ринку;
 z – направленість впливу фактора.

Рівні впливу окремих факторів і сумарний вплив груп факторів на ринок банківських платіжних карток України зведені в *табл. 2*.

Аналіз всіх визначених груп факторів показав, що вплив на ринок платіжних карток в Україні мають соціальні, техніко-технологічні, економічні та політико-правові фактори. Саме вони формують його позитивне або негативне сприйняття. Екологічні фактори не мають впливу через нерозвинутість культури збереження природного середовища в країні. У сукупності всі визначені фактори формують рівень довіри населення до ринку платіжних карток, а також готовність здійснювати розрахунки за допомогою такого інструменту, як банківська платіжна картка.

Значимість важливості кожного з факторів, який розглядався у STEEP-аналізі, відображається графічно на *рис. 1*.

Більша площина знаходиться вище осі OX , тобто вітчизняний ринок платіжних карток знаходиться в позитивному середовищі для свого подальшого розвитку та функціонування.

Розглядаючи вплив груп факторів кожного типу, в аналізі, у першу чергу, враховується вплив техніко-технологічних факторів. Це пов'язано з тим, що оцінка

Таблиця 2

Фактори впливу на ринок банківських платіжних карток України

Групи факторів	Фактори	Якісна оцінка	Бальна оцінка	Вагомість (x)	Знак впливу (z)	Важливість впливу (s)
1	2	3	4	5	6	7
Соціальні	1. Зменшення чисельності населення	Слабкий	1	0,025%	-	- 0,025
	2. Зростання чисельності міського населення	Слабкий	2	0,05%	+	+ 0,1
	3. Зменшення населення працездатного віку	Значний	5	0,125%	-	- 0,625
	4. Зростання частки забезпеченого суспільства	Значний	5	0,125%	+	+ 0,625
	5. Збільшення фінансово-грамотної частки суспільства	Найсильніший	10	0,25%	+	+ 2,5
	6. Зростання міграційних процесів	Сильний	7	0,175%	+	+ 1,225
	7. Психологічний	Найсильніший	10	0,25%	+	+ 2,5
Загальний вплив соціальних факторів						+ 6,3
Техніко-технологічні	8. Розвиток мережі Інтернет та збільшення чисельності користувачів неї	Значний	6	0,176%	+	+1,056
	9. Розвиток нових інформаційно-комунікаційних технологій	Значний	7	0,206%	+	+1,442
	10. Розвиток інфраструктури банкоматів	Слабкий	2	0,059%	+	+0,118
	11. Зростання кількості POS-терминалів у торговельних мережах	Найсильніший	9	0,265%	+	+ 2,385
	12. Збільшення кількості програмно-технічних комплексів самообслуговування та зон цілодобового обслуговування	Найсильніший	10	0,294%	+	+ 2,94
Загальний вплив техніко-технологічних факторів						+7,941

1	2	3	4	5	6	7
Економічні	13. Зниження рівня інфляції в країні	Не значний	1	0,017%	+	+ 0,017
	14. Зростання реальних доходів населення (доходи на споживання)	Значний	5	0,082%	+	+ 0,41
	15. Зростання заощаджень населення	Значний	4	0,067%	+	+ 0,268
	16. Зростання обсягів роздрібного товарообороту	Найсильніший	9	0,15	+	+ 1,35
	17. Зростання рівня безробіття	Значний	4	0,067%	-	- 0,268
	18. Зростання частки тіньового сектора економіки	Сильний	7	0,117%	-	- 0,819
	19. Частка збиткових підприємств	Не впливає	0	0	±	0
	20. Зниження рівня депозитної ставки	Значний	5	0,082%	-	0,41
	21. Зниження рівня кредитної ставки	Сильний	7	0,117%	+	+ 0,819
	22. Зниження темпів зростання банківської системи	Сильний	7	0,117%	-	- 0,819
	23. Зниження обсягів кредитування (споживчого кредитування)	Сильний	7	0,117%	-	- 0,819
	24. Інтеграція економіки країни у світовий простір	Значний	4	0,067%	+	+ 0,268
Загальний вплив економічних факторів						-0,003
Екологічні	25. Зниження екологічного навантаження на природоресурсний потенціал країни від використання паперових грошей і паперової документації	Практично не впливає	0	0%	+	0
	26. Вплив на навколишнє середовище через зростання он-лайн покупок	Практично не впливає	0	0%	+	0
	27. Підвищення рівня екологічної свідомості населення	Не впливає	0	0%	-	0
Загальний вплив екологічних факторів						0
Політико-правові	28. Наявність нормативно-правового забезпечення, яке регламентує діяльність на ринку банківських платіжних карток, відносини між емітентами та держателями карток	Сильний	7		0,	64%
	29. Наявність державних та приватних інститутів, які займаються збором, обробкою, зберіганням та розповсюдженням інформації стосовно кредитоспроможності та платоспроможності суб'єктів ринку	Слабий	2	0,18%	+	+ 0,36
	30. Наявність законодавчої бази, яка регламентує права та обов'язки таких установ	Слабий	2	0,18%	+	+ 0,36
Загальний вплив політико-правових факторів						5,2

Джерело: складено автором.

факторів, які здійснюють вплив на ринок платіжних карток України, проводилася двома методами. Перший – це опитування експертів – співробітників Національного банку. Другий – побудова кореляційно-регресійної моделі комплексної оцінки взаємозв'язку між факторами макросередовища ринку платіжних карток і загальними показниками розвитку ринку платіжних карток України. За результатами цих досліджень саме техніко-технологічні фактори показали найбільший вплив на

розвиток ринку платіжних карток України. Потім враховуються соціальні фактори, які характеризують ступінь розвитку суспільства і його готовності до використання більш інноваційних та технологічних способів розрахунків. Далі враховуються політичні та економічні фактори.

Для кожного типу факторів нами були визначені свої коефіцієнти впливу:

$$K_{техн} = 1,5; K_{соц} = 1,5; K_{пол} = 1,3; \\ K_{екон} = 1,0; K_{екол} = 1,0,$$

де $K_{техн}$ – коефіцієнт впливу техніко-технологічних факторів;

$K_{соц}$ – коефіцієнт впливу соціальних факторів;

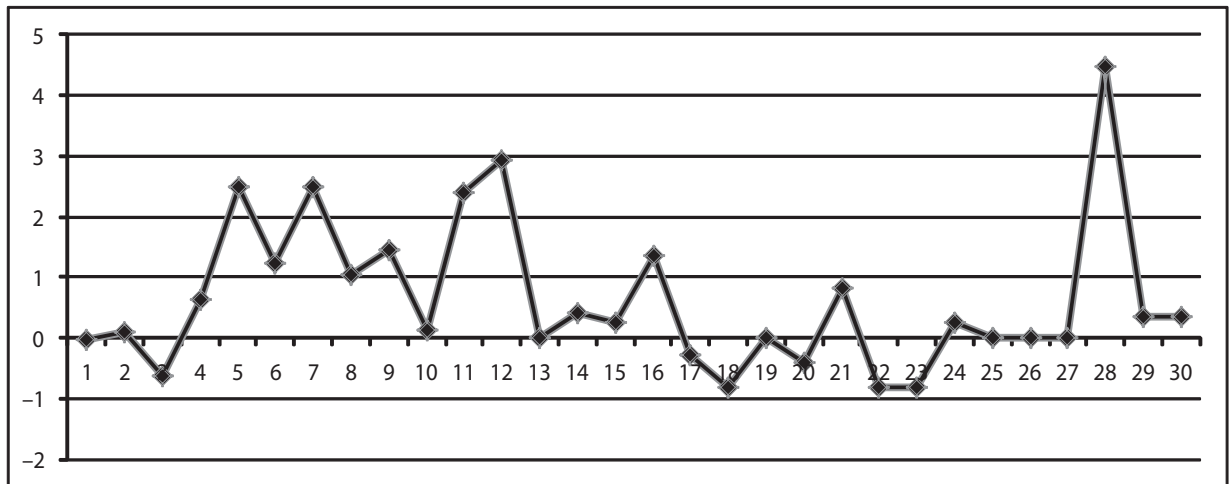
$K_{пол}$ – коефіцієнт впливу політичних факторів;

$K_{екон}$ – коефіцієнт впливу економічних факторів;

$K_{екол}$ – коефіцієнт впливу екологічних факторів.

ринку. Таку оцінку ринку банківських платіжних карток проведемо за допомогою SWOT-аналізу. Результати проведеного SWOT-аналізу ринку банківських платіжних карток України подано в *табл. 4*.

Аналізуючи сильні та слабкі сторони українського ринку банківських платіжних карток у процесі його фор-

Рис. 1. Значимість факторів STEEP-аналізу для розвитку ринку платіжних карток України

Джерело: складено автором.

Тоді вплив груп факторів кожного типу визначиться таким чином:

$$S = s \cdot k, \quad (2)$$

де S – вплив групи факторів кожного типу;

s – важливість впливу групи факторів кожного типу;

k – коефіцієнт впливу, визначений для кожного типу факторів.

Вплив усіх факторів зведено в *табл. 3*.

Таблиця 3

Бальна оцінка впливу факторів STEEP-аналізу

Фактори	Важливість впливу (s)	Коефіцієнт впливу (k)	Вплив групи факторів кожного типу (S)
Техніко-технологічні	7,941	1,5	11,9
Соціальні	6,3	1,5	9,45
Політико-правові	5,2	1,3	6,76
Економічні	-0,003	1,0	-0,003
Екологічні	0	1,0	0
Разом			28,1

Джерело: складено автором.

За результатами STEEP-аналізу можна зробити такий висновок: на досліджуваний період часу макросередовище для ринку платіжних карток України було сприятливим і створило можливості для подальшого розвитку ринку. Однак STEEP-аналіз, оцінюючи основні типи факторів, що впливають на ринок платіжних карток, не здійснює оцінки сильних і слабких сторін цього

мування та розвитку, приходимо до висновку, що слабких сторін (недоліків) на даному етапі розвитку більше, ніж сильних. Серед сильних сторін необхідно виділити два основні аспекти за напрямом важливості (пріоритетності): переваги для суб'єктів ринку (розвиток діяльності українських банків, одноемітентних і багатоемітентних платіжних систем, компаній-акцептантів платіжних карток) і переваги для населення країни (основні позитивні аспекти ринку даного виду платіжних інструментів для існуючих і потенційних держателів банківських платіжних карток).

Серед сильних сторін і можливостей розвитку ринку необхідно відзначити такі показники, як велика кількість держателів карток і кількість українських банків, які стали членами тих чи інших карткових платіжних систем (протягом 2001 – 2011 рр. кількість банків-членів платіжних систем збільшилась більше, ніж удвічі) [4]. Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій змінюють ставлення клієнта до банківських продуктів і послуг, важливими параметрами виступають швидкість, зручність та економія часу [2. с. 242]. Також необхідно зазначити переваги використання карток для населення: гроші не втрачаються, якщо губиться картка, гроші безпечніше перевозити, кредитні операції можуть здійснюватися шляхом видачі кредитної картки, погашення кредиту можна здійснювати самостійно, не чекаючи в черзі, платіжна картка дає можливість вигідно і зручно одержувати заробітну платню, пенсію, медичну страховку, субсидію та інші соціальні виплати, комунальні послуги та енергоносії можна оплачувати платіжною картою, одержати готівку за допомогою платіжної картки можна в пунктах банківського обслуговування чи банкоматах на всій території України, платіжну картку можна поповнити готівкою, а надалі розраховуватися безготівково та ін.

SWOT-аналіз ринку банківських платіжних карток України

S (сильні сторони, переваги)	W (слабкі сторони, недоліки)
<ul style="list-style-type: none"> – велика кількість держателів карток; – велика кількість банків – членів платіжних систем; – функціонування різних типів платіжних систем на ринку; – наявність нормативно-правового забезпечення функціонування ринку; – високі темпи зростання ринку протягом останніх років; – наявність на ринку карток з різними видами технологічної основи; – переваги використання карток для населення; – функція НБУ як регулятора ринку (функція оверсайту) 	<ul style="list-style-type: none"> – домінування операцій зі зняття готівки у структурі карткових операцій; – низькі темпи розповсюдження нових типів карток; – відсутність єдиного національного платіжного простору; – відсутність громадської ради, до якої б входили суб'єкти ринку; – залежність банків у встановленні тарифів та комісій від міжнародних платіжних систем; – структурні недоліки економіки (нестабільність споживання, висока частка тіньової економіки і готівкових платежів); – нерозвинена інфраструктура обслуговування платіжних карток; – небажання персоналу приймати платіжні картки у торговельних точках; – існуючі стереотипи купівельної поведінки (багаторічна звичка розраховуватись готівкою); – відсутність знань щодо технології розрахунків у переважній частині українського населення; – гостра нестача у більшості сільського населення інформації та знань щодо можливості і переваг використання платіжних карток
O (можливості розвитку)	T (загрози для функціонування)
<ul style="list-style-type: none"> – перехід від користування готівкою до електронних платежів і розрахунків; – розвиток банкоматного бізнесу як самостійного напрямку діяльності; – удосконалення законодавства (усунення абсолютної монополії міжнародних платіжних систем на українському ринку); – зниження тарифів, комісій (що приведе до збільшення кількості користувачів та кількості та обсягів операцій); – зростання кількості платіжних карток на українському ринку вдвічі; – підвищення фінансової грамотності населення; – насичення українського ринку банківських платіжних карток; – розвиток інфраструктури, переоснащення приймальної мережі (збільшення кількості магазинів, кас у магазинах, отримання знижки за розрахунок картою тощо); – суміщення національних і платіжних технологій на картках українських банків, а також неплатіжних додатків; – побудова інтерфейсів інформаційного обміну з поставальниками соціальних сервісів; – користування платіжними картками для купівлі та оплати товарів і послуг у мережі Інтернет 	<ul style="list-style-type: none"> – затяжна рецесія світової економічної та фінансової кризи; – відсутність можливостей для конкуренції та розвитку національних платіжних систем; – вичерпання ресурсів для екстенсивного зростання ринку протягом кількох наступних років; – існування дисбалансу на ринку; – необхідність значних капіталовкладень для впровадження систем карткових розрахунків; – низький рівень купівельної спроможності населення; – відсутність кредитних історій у фізичних осіб, що стримує впровадження кредитних схем розрахунків за платіжними картками; – пасивність українських банків щодо впровадження новітніх технологій обслуговування платіжних карток; – відсутність кваліфікованого персоналу для роботи з приймальною мережею

Джерело: складено автором.

Слабкою стороною ринку банківських платіжних карток є переважання операцій з отримання готівки: готівкові операції з платіжними картками склали 86,9% у 2009 р., 82,5% у 2010 р. та 75,5% у 2011 р. від загальної кількості операцій із застосуванням платіжних карток, емітованих українськими банками. Серед недоліків ринку поміж іншого слід зазначити низькі темпи розповсюдження нових типів карток (на різній технологічній основі): на ринку продовжують переважати платіжні картки з магнітною смугою, які склали 91,8% від загальної кількості карток на ринку. З іншого боку, такі структурні недоліки, як висока частка тіньової економіки, стають причиною незацікавленості економічних суб'єктів у без-

готівкових розрахунках платіжними картками та нерозвиненості інфраструктури обслуговування платіжних карток. Сьогодні близько 80 тис. торговельних підприємств надають можливість сплати за товари та послуги платіжними картками. Діючі правила міжнародних платіжних систем обмежують видачу ліцензій на торговельний еквайринг, що ускладнює появу нових банків, які б могли обслуговувати торговельно-сервісні мережі. Ще одним важливим аспектом, який свідчить про слабкість ринку, є поки що недорозвинена інфраструктура обслуговування платіжних карток: відносно недостатня кількість магазинів, які приймають до оплати платіжні картки, недостатня кількість кас, обладнаних терміналами,

які приймають до оплати платіжні картки, несправність терміналів у торговельних точках. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузнєцова А. Я. Аналіз конкурентоспроможності банківських установ в умовах економіки знань / А. Я. Кузнєцова, Н. Є. Рак // Вісник УБС НБУ : зб. наук. праць. – 2011. – № 1 (10). – С. 237 – 243.
2. Климчук А. Фінансова грамотність населення України залишає бажати кращого / А. Климчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://business-territory.com/articles/f%D1%96nansova-gramotn%D1%96st-naselennya-ukra%D1%97ni-zalisha%D1%94-bazhati-krashchogo>
3. Яблоновский Д. Платежные карты: цели использования и социально-демографический портрет пользователя / Д. Яблоновский // Gfk в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gfk.ua/imperia/md/content/gfkukraine/presentations>
4. Загальні показники розвитку ринку платіжних карток в Україні. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bank.gov.ua/Pl_syst/Charge_card.htm
5. Моніторинг ситуації у соціальній сфері в Україні за грудень 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=222:-2012-&catid=17:2012-06-10-20-44-31&Itemid=24#_ftnref9
6. Оцінка обсягів тіньової економіки в Україні. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і економіки України / Міністерство економічного розвитку і економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=32844
7. Рівень безробіття: два показники – два поняття. Офіційний сайт Державної служби зайнятості / Державна служба зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=230309&cat_id=173564&ctime=1333367142883

REFERENCES

- Kuznietsova, A. Ya., and Rak, N. Ie. "Analiz konkurentospromozhnosti bankivskykh ustanov v umovakh ekonomiky znan" [Analysis of the competitiveness of banks in a knowledge economy]. *Visnyk UBS NBU*, no. 1 (10) (2011): 237-243.
- Klymchuk, A. "Finansova hramotnist naselennia Ukrainy zalyshae bazhaty krashchoho" [Financial literacy Ukraine is poor]. <http://business-territory.com/articles/f%D1%96nansova-gramotn%D1%96st-naselennya-ukra%D1%97ni-zalisha%D1%94-bazhati-krashchogo>
- "Monitorynh sytuatsii u sotsialnii sferi v Ukraini za hruden 2012 r." [Monitoring the situation in the social sphere in Ukraine in December 2012]. http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=222:-2012-&catid=17:2012-06-10-20-44-31&Itemid=24#_ftnref9
- Otsinka obsiahiv tinyovoi ekonomiky v Ukraini. Ofitsiyni sait Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i ekonomiky Ukrainy. http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=32844
- Riven bezrobittia: dva pokaznyky – dva poniattia. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby zainiatosti. http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=230309&cat_id=173564&ctime=1333367142883

Yablonovskiy, D. "Platezhnye karty: tsely yspolzovaniya y sotsyalno-demohrafycheskiy portret polzovatelia" [Payment cards: purpose and socio-demographic profile of the user]. <http://www.gfk.ua/imperia/md/content/gfkukraine/presentations>

Zahalni pokaznyky rozvytku rynku platizhnykh kartok v Ukraini. Ofitsiyni sait Natsionalnoho banku Ukrainy. http://bank.gov.ua/Pl_syst/Charge_card.htm